O‘ZBEK MULOQOT XULQIDA GENDERGA XOSLANGAN LEKSIK-PRAGMATIK BIRLIKLAR TAHLILI

(Nutqiy aktlar, murojaat shakllari va xushmuomalalik strategiyalari)

Xayitova Muxabbat Abdurashidovna
Buxoro davlat pedagogika instituti mustaqil izlanuvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.21874246

ANNOTATSIYA / ABSTRACT

Ushbu ilmiy maqolada o‘zbek muloqot xulqida gender omilining namoyon bo‘lish xususiyatlari leksik-pragmatik sathda tahlil qilinadi. Tadqiqotda erkaklar va ayollar nutqidagi murojaat shakllari, nutqiy aktlarning (iltimos, e’tiroz, taklif, minnatdorchilik) amalga oshirilish usullari hamda xushmuomalalik (*politeness*) strategiyalarining muloqotdagi o‘rni yoritib berilgan.

В данной научной статье анализируются особенности проявления гендерного фактора в узбекском коммуникативном поведении на лексико-прагматическом уровне. В исследовании освещаются формы обращения, способы реализации речевых актов (просьба, возражение, благодарность), а также стратегии вежливости в речи мужчин и женщин.

This scientific article analyzes the characteristics of the gender factor in Uzbek communicative behavior at the lexico-pragmatic level. The study highlights address forms, methods of executing speech acts (requests, objections, gratitude), and politeness strategies in the speech of men and women.

Kalit so‘zlar / Ключевые слова / Keywords: gender tilshunosligi, lingvopragmatika, muloqot xulqi, murojaat shakllari, nutqiy aktlar, xushmuomalalik strategiyasi, leksik-pragmatik birliklar.

1. KIRISH

Zamonaviy tilshunoslikda dilshunoslik va madaniyatshunoslik chorrahasida shakllangan genderologiya yo‘nalishi inson omilining nutqdagi aksini chuqur tadqiq etishga qaratilgan. O‘zbek milliy muloqot madaniyatida gender xususiyatlari asrlar davomida shakllangan e’tiqod, ijtimoiy maqom va milliy-madaniy qadriyatlar bilan uzviy bog‘liqdir.

O‘zbek muloqot xulqida so‘zlovchi hamda tinglovchining jinsi nafaqat so‘z tanlashda (leksik sathda), balki muloqotning mazmuniy va funksional qurilishida (pragmatik sathda) ham yetakchi indikator vazifasini bajaradi. Ushbu maqolaning maqsadi — o‘zbek muloqotida genderga xos leksik-pragmatik birliklar, murojaat vositalari va xushmuomalalik strategiyalarining o‘ziga xosligini tizimli tahlil qilishdan iborat.

2. METODOLOGIYA VA NAZARIY ASOSLAR

Tadqiqotda deskriptiv (tasviriy), pragmalingvistik tahlil hamda kontextual-situativ tahlil usullaridan foydalanildi. Nazariy bazani P. Braun va S. Levinsonning **"Xushmuomalalik nazariyasi"** (*Politeness Theory*), J. Ostin hamda J. Syorlning **"Nutqiy aktlar nazariyasi"**

hamda o‘zbek tilshunosligida muloqot xulqi va lingvopragmatika bo‘yicha olib borilgan ilmiy izlanishlar tashkil etadi.

3. ASOSIY QISM VA TAHLIL

3.1. Genderga xoslangan murojaat shakllari va leksik vositalar

O‘zbek nutqiy etiketida murojaat birliklari so‘zlovchi va tinglovchining jinsiy va ijtimoiy mansubligini aniq ko‘rsatib beradi:

1. **Nisbiy-Ijtimoiy Murojaatlar:**
   - **Erkaklar nutqida:** *"Aka", "Uka", "Jo‘ra", "Og‘aynigarchilik", "Birodar"* kabi birliklar guruh ichidagi birdamlik hamda yaqinlikni ifodalaydi.
   - **Ayollar nutqida:** *"Opa", "Singil", "Aylana", "Aylanay", "O‘rgilay"* kabi vositalar his-hayajon va emotsional yaqinlikni ta'minlaydi.
2. **Oilaviy-Maishiy Murojaatlar:**
   - O‘zbek oilaviy muloqotida an’anaviy tarzda turmush o‘rtog‘iga ism bilan emas, balki bilvosita murojaat qilish (*"Dadasisi", "Onasi", "Xo‘jayin"*) ustuvor hisoblanadi. Bu holat tabu va evfemiya doirasida shakllangan lingvomadaniy fenomendir.
   -

Murojaat kategoriyasi	Erkaklar nutqidagi yetakchi birliklar	Ayollar nutqidagi yetakchi birliklar
Ijtimoiy neytral	Aka, uka, birodar, usta	Opa, singil, opajon
Emotsional-Ekspressiv	Jo‘ra, ulfat, oshna	Aylanay, o‘rgilay, jonim
Bilvosita (evfemik)	Quda, ota-onasining vakillari	Dadasisi, xo‘jayin, amakisi

3.2. Nutqiy aktlarda gender omili

Nutqiy aktlarning amalga oshirilishida gender farqlari yaqqol ko‘zga tashlanadi:

1. **Iltimos va Taklif Aktlari:**
   - **Ayollar nutqi** ko‘proq direktiv bo‘lmagan, so‘rov shaklidagi va yumshatuvchi vositalar (*morfologik va leksik intensifikatorlar*) bilan boyitilgan bo‘ladi (*"Iloji bo‘lsa, yordam berib yubora olmaysizmi?"*).
   - **Erkaklar nutqida** esa aniqlik, lakonizm va to‘g‘ri konstruksiyalar ustunlik qiladi (*"Ushbu hujjatni ko‘rib bering"*).
2. **E’tiroz va Rad Etish Aktlari:**
   - Ayollar e’tiroz bildirishda xushmuomalalik imidjini saqlab qolish uchun bilvosita taktikalar (*uzr so‘rash, sababni batafsil tushuntirish*) qo‘llaydilar.
   - Erkaklar nutqida ratsional va kategorik rad etish shakllari tez-tez uchraydi.

3.3. Xushmuomalalik (Politeness) strategiyalari

Pragmalingvistik nuqtai nazardan xushmuomalalik ikkita asosiy strategiyaga bo‘linadi:

1. **Pozitiv Xushmuomalalik (*Positive Politeness*):** So‘zlovchi tinglovchi bilan yaqinlik, hamfikrlik va e’tiborni namoyon etadi. O‘zbek ayollarining nutqida iltifot ko‘rsatish, hol-ahvol so‘rash zanjiri (*"Yaxshimisiz, bolalar, uydagilar tinchmi?"*) orqali pozitiv xushmuomalalik keng qo‘llaniladi.

2. **Negativ Xushmuomalalik (*Negative Politeness*):** Suvrenitetni saqlash, boshqalar makoniga bostirib kirmaslik va masofani saqlash. Erkaklar muloqotida rasmiy va neytral masofani saqlashga yo‘naltirilgan ushbu strategiya ustuvorlik qiladi.

4. XULOSA VA TAVSIYALAR

1. O‘zbek muloqot xulqida genderga xos leksik-pragmatik birliklar milliy-madaniy qadriyatlar, etiket normalari hamda lingvistik an'analar bilan bevosita belgilanadi.

2. Ayollar nutqi emotsionallik, ekspressivlik, yuqori darajadagi positiv xushmuomalalik hamda bilvosita nutqiy aktlar bilan tavsiflansa; erkaklar nutqi lakonizm, informativlik va kategoriklikka moyilligi bilan ajralib turadi.

3. Mazkur tadqiqot natijalaridan o‘zbek tili va adabiyoti darsliklarida, lingvopragmatika hamda madaniyatlararo muloqot bo‘yicha maxsus kurslarda, shuningdek, nutqiy muloqot va etiket metodikasida samarali foydalanish mumkin.

1.1. Gender va muloqot xulqi tushunchalarining o‘zaro aloqasi

Gender va muloqot xulqi munosabati zamonaviy pragmalingvistikaning muhim masalalaridan biridir. Muloqot xulqi deganda shaxsning muayyan kommunikativ vaziyatda so‘z tanlashi, murojaat qilishi, suhbatdoshga munosabat bildirishi, fikrini bayon etishi va kommunikativ maqsadiga erishish uchun turli nutqiy strategiyalardan foydalanishi tushuniladi. Mazkur jarayon shaxsning yoshi, ijtimoiy mavqeyi, tarbiyasi, kasbiy tajribasi, madaniy muhiti bilan bir qatorda gender omili bilan ham bog‘liq holda namoyon bo‘lishi mumkin.

O‘zbek kommunikativ madaniyatida suhbatdoshga munosabatni ifodalashda hurmat kategoriyasi alohida o‘rin tutadi. Kattaga hurmat, kichikka izzat, qarindoshlik munosabatlarini saqlash, suhbatdoshning ko‘ngliga tegmaslik kabi tamoyillar nutqiy tanlovga ta’sir qiladi. Shu sababli genderga xoslangan birliklarni o‘rganishda faqat erkak va ayol nutqini qarama-qarshi qo‘yish emas, balki gender, yosh, maqom va vaziyatning o‘zaro kesishishini hisobga olish lozim.

Gender omili nutqning mazmunidan tashqari uning shakliga ham ta’sir qilishi mumkin. Bir xil kommunikativ maqsad turli shaxslar tomonidan turlicha ifodalanadi. Masalan, yordam so‘rash maqsadidagi “Yordam bering” va “Iloji bo‘lsa, yordam berib yubora olmaysizmi?” shakllari mazmunan yaqin bo‘lsa-da, pragmatik ta’siri va xushmuomalalik darajasi bilan farqlanadi. Bunday farqlarni gender bilan izohlashda esa stereotipga berilmasdan, real kommunikativ vaziyat va individual xususiyatlarni ham hisobga olish zarur.

1.2. Genderga xoslangan leksik birliklarning tasnifi

O‘zbek muloqot xulqida gender bilan bog‘liq leksik-pragmatik birliklarni bir necha guruhga ajratish mumkin. Birinchi guruhni jins va qarindoshlikni bevosita bildiruvchi birliklar tashkil etadi: erkak, ayol, yigit, qiz, aka, uka, opa, singil, ota, ona, o‘g‘il, qiz. Ikkinchi guruhga ijtimoiy va oilaviy maqomni bildiruvchi birliklar kiradi: er, xotin, kelin, kuyov, amaki, amma, tog‘a, xola va boshqalar. Uchinchi guruhni emotsional-ekspressiv murojaat birliklari tashkil etadi: jonim, bolam, qizim, o‘g‘lim, opajon, akajon kabi shakllar.

To‘rtinchi guruh baholovchi birliklardan iborat. Mard, jasur, botir, qat’iyatli, tadbirkor kabi birliklar ayrim kontekstlarda erkaklik bilan, iboli, hayoli, nazokatli, mehribon, sadoqatli kabi birliklar esa an’anaviy ayollik modeli bilan assotsiatsiyalanishi mumkin. Biroq bunday birliklarning genderga mansubligi mutlaq emas. Ularning pragmatik qiymati kontekst, so‘zlovchining maqsadi va kommunikativ vaziyatga qarab o‘zgaradi.

Murojaat birliklarining yana bir muhim belgisi ularning ijtimoiy masofani belgilashidir. “Aka”, “opa” kabi qarindoshlik nomlari biologik qarindoshlik mavjud bo‘lmagan vaziyatlarda ham hurmat va yaqinlikni ifodalashi mumkin. Shuning uchun o‘zbek muloqotida qarindoshlik terminlari sof nominativ birlikdan pragmatik birlikka aylanadi.

1.3. Murojaat shakllarining gender va ijtimoiy maqom bilan bog‘liqligi

Murojaat muloqotning boshlanishi yoki davomida suhbatdoshning kommunikativ maqomini belgilaydigan muhim vositadir. O‘zbek tilida murojaat shakli tanlanayotganda shaxsning yoshi, jinsi, qarindoshlik darajasi, ijtimoiy mavqeyi va suhbat vaziyati e’tiborga olinadi. Masalan, erkaklar o‘rtasida “aka”, “uka”, “birodar”, “jo‘ra” kabi birliklar yaqinlik yoki birdamlikni ifodalashi mumkin. Ayollar o‘rtasida “opa”, “singil”, “opajon” kabi shakllar esa hurmat va emotsional yaqinlikni kuchaytiradi.

Biroq bu taqsimot qat’iy chegaraga ega emas. “Aka” so‘zi ayol tomonidan erkakka, “opa” so‘zi erkak tomonidan ayolga murojaat sifatida qo‘llanishi mumkin. Demak, genderga xoslangan murojaat birliklarining pragmatik xususiyati ularning grammatik shaklidan ko‘ra kommunikativ vaziyatda qanday ishlatilishi bilan belgilanadi.

Oilaviy muloqotda bilvosita murojaat shakllari ham alohida e’tiborga loyiq. “Dadasi”, “onasi”, “xo‘jayin” kabi birliklar er-xotin o‘rtasidagi bevosita ism bilan murojaat qilishni cheklash, hurmatni saqlash yoki oilaviy rolni ko‘rsatish kabi pragmatik vazifalarni bajarishi mumkin. Bunday birliklarning shakllanishida o‘zbek lingvomadaniyatidagi odob, hayo va ijtimoiy masofaga oid tasavvurlar muhim rol o‘ynaydi.

1.4. Iltimos va taklif nutqiy aktlarining gender xususiyatlari

Iltimos va taklif nutqiy aktlari suhbatdoshning xatti-harakatiga ta’sir ko‘rsatishni maqsad qilgan direktiv aktlar sirasiga kiradi. O‘zbek muloqotida iltimosni yumshatish uchun “iltimos”, “iloji bo‘lsa”, “mumkin bo‘lsa”, “marhamat qilib”, “yordam berib yuborsangiz” kabi leksik va grammatik vositalardan foydalaniladi.

Maqoladagi kuzatuvlarga ko‘ra, ayollar nutqida iltimos ko‘pincha yumshatuvchi vositalar bilan ifodalanadi, erkaklar nutqida esa qisqa va bevosita shakllar ko‘proq uchrashi mumkin. Biroq bu holatni qat’iy gender qonuniyati sifatida emas, muayyan kommunikativ tendensiya sifatida baholash maqsadga muvofiq. Chunki rasmiy ish muhitida ayol ham bevosita, erkak esa nihoyatda yumshoq shaklda murojaat qilishi mumkin.

Taklif aktida ham shunga o‘xshash holat kuzatiladi. “Keling, birga ko‘rib chiqamiz”, “Agar xohlasangiz, birga boramiz” kabi konstruksiyalar suhbatdoshning tanlov imkoniyatini saqlab qoladi. Bunday shakllar pozitiv xushmuomalalikni kuchaytirib, kommunikativ hamkorlikni ta’minlaydi.

1.5. E’tiroz, rad etish va kelishmovchilikni ifodalash

E’tiroz va rad etish muloqotdagi yuzga tahdid qiluvchi aktlardan hisoblanadi. Shu sababli ularni qanday shaklda ifodalash suhbatdoshlar o‘rtasidagi munosabatni saqlash uchun muhimdir. O‘zbek nutqiy etiketida to‘g‘ridan-to‘g‘ri “Yo‘q”, “Noto‘g‘ri” kabi shakllar o‘rniga “Menimcha, bu masalani yana bir ko‘rib chiqish kerak”, “Balki boshqa variantni ham o‘ylab ko‘rsak” kabi yumshatilgan konstruksiyalar ishlatilishi mumkin.

Ayollar nutqida bunday bilvosita shakllar ko‘proq uchrashi haqidagi kuzatuvlar mavjud bo‘lsa-da, ularni faqat biologik jins bilan izohlash yetarli emas. Ijtimoiy maqom, tarbiya, suhbatdoshning yoshi va vaziyatning rasmiyligi ham katta ahamiyatga ega. Masalan, rahbar

xodim bilan suhbatda genderidan qat'i nazar, ko‘proq rasmiy va ehtiyotkor shakllar tanlanishi mumkin.

Rad etishning pragmatik yumshatilishi o‘zbek madaniyatida “ko‘ngilga qaramaslik”, “hurmatni saqlash” va “kelishmovchilikni keskinlashtirmaslik” kabi kommunikativ qadriyatlar bilan bog‘liq. Shuning uchun gender omili milliy muloqot etiketi bilan birgalikda o‘rganilgandagina to‘liq natija beradi.

1.6. Minnatdorchilik, uzr va maqtov aktlarida gender omili

Minnatdorchilik va uzr so‘rash aktlari ham genderga xoslangan kommunikativ xususiyatlarni aniqlash uchun muhim material beradi. “Rahmat”, “Katta rahmat”, “Sizga tashakkur”, “Juda yordam berdingiz” kabi birliklar minnatdorchilikni turli darajada ifodalashi mumkin. Emotsional jihatdan kengaytirilgan shakllar suhbatdoshga bo‘lgan ijobiy munosabatni kuchaytiradi.

Uzr so‘rashda esa “Kechirasiz”, “Uzr”, “Meni noto‘g‘ri tushunmang”, “Noqulaylik tug‘dirgan bo‘lsam, uzr” kabi konstruksiyalar qo‘llanadi. Uzr aktining shakli ko‘pincha shaxsning o‘z xatti-harakatiga baho berishi va suhbatdoshning “yuzi”ni saqlashga intilishi bilan belgilanadi. Ayollar nutqida emotsional va izohli uzr shakllari ko‘proq uchrashi mumkinligi qayd etilsa-da, buni universal qoida sifatida qabul qilish mumkin emas.

Maqtov aktida ham gender va madaniyat o‘zaro bog‘lanadi. Ayolga “nazokatli”, “chiroyli”, “mehribon”, erkakka “mard”, “tadbirkor”, “qat'iyatli” kabi baholar berilishi an'anaviy gender stereotiplarini aks ettirishi mumkin. Shu bilan birga, zamonaviy muloqotda bunday baholash doirasi kengayib, ushbu sifatlar jinsdan qat'i nazar qo‘llanmoqda.

1.7. Pozitiv va negativ xushmuomalalik strategiyalarining o‘zbek muloqotidagi ko‘rinishi

Braun va Levinson tomonidan ishlab chiqilgan xushmuomalalik nazariyasida pozitiv xushmuomalalik suhbatdosh bilan yaqinlik va hamfikrlikni namoyon etishga, negativ xushmuomalalik esa uning shaxsiy hududi va mustaqilligini hurmat qilishga yo‘naltiriladi. O‘zbek muloqotida ushbu strategiyalar milliy nutqiy etiket bilan uyg‘unlashgan holda namoyon bo‘ladi.

Pozitiv xushmuomalalikning o‘zbekcha ko‘rinishlariga hol-ahvol so‘rash, oilani surishtirish, suhbatdoshni qarindoshlik atamasi bilan chaqirish, duo va yaxshi tilak bildirish, yordam taklif qilish kabi vositalarni kiritish mumkin. Masalan, “Yaxshimisiz?”, “Uydagilar tinchmi?”, “Bolalar yaxshimi?” kabi savollar faqat axborot olish uchun emas, balki ijtimoiy yaqinlikni namoyon etish uchun ham xizmat qiladi.

Negativ xushmuomalalikda esa “iltimos”, “marhamat”, “agar imkon bo‘lsa”, “bezovta qilmasam” kabi vositalar suhbatdoshning mustaqilligini hurmat qilishni bildiradi. Rasmiy vaziyatlarda bunday strategiyalar ayniqsa muhim. Gender omili ushbu strategiyalarni tanlashga ta'sir qilishi mumkin, biroq u yagona belgilovchi omil emas.

Shunday qilib, o‘zbek muloqotida xushmuomalalik gender, yosh, maqom, vaziyat va qarindoshlik kabi omillarning kesishishi natijasida shakllanadigan ko‘p qatlamli hodisadir.

1.8. Genderga xoslangan birliklarning kontekstual o‘zgaruvchanligi

Birlikning genderga xosligi doimo uning lug‘aviy shaklidan kelib chiqmaydi. Ayrim birliklar faqat muayyan kontekstda gender semasini kuchaytiradi. Masalan, “jonim”, “bolam”, “qizim”, “o‘g‘lim” kabi birliklarning kommunikativ qiymati so‘zlovchi va

tinglovchi munosabatiga qarab o‘zgaradi. “Bolam” bir vaqtning o‘zida mehr, nasihat, achinish yoki yaqinlikni bildirishi mumkin.

Kontekstual tahlil shuni ko‘rsatadiki, bir xil murojaat turli kommunikativ vaziyatlarda ijobiy yoki salbiy pragmatik ta’sirga ega bo‘lishi mumkin. Masalan, “qizim” shakli samimiy vaziyatda mehrni bildirsa, keskin ohangda aytilganda tanbeh ma’nosini ham kasb etishi mumkin. Demak, genderga xoslangan birlikning to‘liq ma’nosi leksik tarkib, intonatsiya, nutq vaziyati va suhbatdoshlar munosabatining birligida yuzaga chiqadi.

1.9. O‘zbek muloqot xulqida gender stereotiplarining aks etishi

Muloqot xulqidagi gender stereotiplari jamiyatda erkak va ayolga nisbatan shakllangan kutilmalarni til orqali namoyon qiladi. Erkakdan qat’iyat, tashabbuskorlik, jasorat va mas’uliyat kutilishi, ayoldan esa muloyimlik, hayo, mehribonlik va ehtiyotkorlik kutilishi ayrim nutqiy strategiyalarda aks etadi.

Bunday stereotiplar til foydalanuvchisining nutqini baholashga ham ta’sir qiladi. Masalan, juda qisqa va buyruq ohangidagi nutq erkak uchun “qat’iyatli” deb, ayol uchun esa “qo‘pol” deb baholanishi mumkin. Aksincha, juda yumshoq va batafsil nutq ayol uchun “muloyim” deb, erkak uchun esa “ikkilanadigan” deb talqin qilinishi ehtimoli mavjud. Bu misollar genderning faqat nutq ishlab chiqarish emas, balki nutqni qabul qilish va baholash jarayoniga ham ta’sir qilishini ko‘rsatadi.

Shu bois gender-pragmatik tadqiqotlarda “erkaklar shunday gapiradi, ayollar bunday gapiradi” tarzidagi keskin umumlashtirishlardan qochish zarur. Ilmiy yondashuv individual farqlarni, vaziyat omilini va madaniy o‘zgarishlarni ham hisobga olishi kerak.

1.10. Umumlashtiruvchi model va ilmiy natijalar

Tahlillar asosida o‘zbek muloqot xulqidagi genderga xoslangan leksik-pragmatik birliklarning ishlash mexanizmini quyidagi model orqali ifodalash mumkin: gender omili → ijtimoiy maqom → kommunikativ vaziyat → leksik tanlov → nutqiy akt → xushmuomalalik strategiyasi → pragmatik ta’sir.

Mazkur modelda gender boshlang‘ich omillardan biri bo‘lsa-da, yakuniy nutqiy shakl faqat jins bilan belgilanmaydi. Masalan, murojaat tanlashda shaxsning jinsi bilan birga yoshi va maqomi hisobga olinadi; nutqiy aktning shaklida esa vaziyatning rasmiy yoki norasmiyligi, suhbatdoshlar o‘rtasidagi masofa va kommunikativ maqsad muhim rol o‘ynaydi.

Tadqiqotning muhim natijalaridan biri shuki, o‘zbek tilidagi genderga xoslangan birliklarni leksik birlik sifatida ajratishning o‘zi yetarli emas. Ularning real kommunikativ qiymati pragmatik vaziyatda ochiladi. Shuning uchun gender tilshunosligi va pragmalingvistika kesishmasida olib boriladigan tadqiqotlar o‘zbek muloqot madaniyatining milliy xususiyatlarini yanada chuqurroq yoritish imkonini beradi.

5. MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari o‘zbek muloqot xulqidagi gender farqlarining qat’iy va o‘zgarmas tizim emasligini ko‘rsatadi. Bir tomondan, an’anaviy lingvomadaniy me’yorlar ayollar nutqida emotsional-ekspressivlik va bilvositalikni, erkaklar nutqida esa lakonizm va bevositalikni kuchaytirishi mumkin. Ikkinchi tomondan, ta’lim, kasbiy muhit, shahar madaniyati, ommaviy axborot vositalari va raqamli kommunikatsiya natijasida ushbu farqlar tobora nisbiylashmoqda.

Ayniqsa, internet va ijtimoiy tarmoqlardagi muloqot yangi pragmatik shakllarni yuzaga keltirmoqda. Qisqa xabarlar, emoji, ovozli xabarlar, aralash kodli birliklar va norasmiy murojaatlar an’anaviy genderga xos nutqiy strategiyalarning qayta shakllanishiga sabab bo‘lmoqda. Shu sababli kelgusidagi tadqiqotlarda an’anaviy og‘zaki muloqot bilan raqamli muloqotni qiyoslash istiqbolli yo‘nalish hisoblanadi.

Shuningdek, gender va pragmatika tadqiqotlarida faqat ikki jinsli qarama-qarshilik modelidan foydalanish cheklangan natija berishi mumkin. Zamonaviy yondashuvda kommunikativ uslubning individual, ijtimoiy va vaziyatga oid omillari ham birgalikda tahlil qilinishi kerak. Bu yondashuv gender stereotiplarini takrorlashdan ko‘ra, ularning til orqali qanday yaratilishi va o‘zgarishini ko‘rsatish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford University Press.
2. Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge University Press.
3. Mahmudov N. (2017). *O‘zbek tili muloqot etiketi va nutq madaniyati*. Toshkent: Ma’naviyat.
4. Safarov Sh. (2008). *Pragmalingvistika*. Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi.
5. Hakimov M. (2001). *O‘zbek tilida pragmatik birliklarning shakllanishi va faoliyati*. Filol. fan. dokt. diss. Toshkent.